

Ћ Песников избор

Гојко Божовић

ПЕСМЕ НАС ОСТАВЉАЈУ БЕЗ ИЗБОРА

Давно сам научио да ниједан избор није недужан и да сваки избор има своју цену. У цену избора, чак и када нас тај избор напусти или када ми одустанемо од њега, уписана је снага првобитне одлуке.

Учињени избор обавезује нас у сваком случају, па и онда када смо до њега дошли случајно, наравно и онда када смо га издвојили непромишљено. Када је већ обликован, не можемо се правити да избор не постоји и да све оно што је он донео са собом није део нашег наслеђа.

Управо то што има цену спасава избор од произвољности и безначајности. Цена даје избору веродостојност, на неки начин она је његов људски лик.

Ако је избор одиста наш, најприродније је да га учинимо тако да, после свега, будемо у сагласју и у миру са собом, али то је изазов пред којим застаје целокупно људско искуство.

Када бирамо властите песме, онда, колико год да смо строги према себи, обликујемо накнадни избор. Све песме које су објављене једном су већ изабране од стране аутора, изабране су самом одлуком да буду објављене, и то је тренутак неопозивости. У неком другом часу можемо изабрати друге песме, али тај избор неће поништити претходну одлуку, само ће одложити њен сусрет са читаоцем.

Отуда сваки ауторски избор јесте сусрет са укупним песничким искуством. Човек се нађе сам са собом, покушава да чита стихове као да је измештен и као да је неко други, а у стиховима открива и тренутак у коме су написани, и разлоге који су их припремили, и оно што се у њему догодило у међувремену, пошто су стихови написани.

Има у томе дубоке правде које не морамо увек бити свесни. Ако желимо да стихови буду важни другима и у другим временима и окол-

ностима, морамо бити спремни да се са њима суочимо у сваком свом тренутку. Од тог сусрета зависи веродостојност песничког искуства.

Да бисмо сагледали властити тренутак, понекад је потребно да га видимо са стране, понекад и из врло велике даљине. И тек тада нам тај тренутак постаје јаснији у пуноћи и изнијансираности властитог искуства. У томе ја видим смисао избора. Он нас лишава безразложне лакоће и, као каква тачка пресека, припрема нас за будуће сусрете са проживљеним искуством.

Књига *Оближња божанства* у много чему сажима тематска и поетичка искуства мог досадашњег писања поезије. Збирку *Оближња божанства* сам писао дуго, готово шест година, али сам све то време имао на уму јединствено поетичко и тематско начело из кога је на крају проистекла ова књига као целина. Верујем да песничке књиге треба да садрже заједничку причу. Из те перспективе сам писао своје књиге песама *Песме о стварима*, *Архијелаг*, *Елементи* и *Оближња божанства*. Мада и прве две књиге песама, *Подземни биоскоп* и *Душа звери*, обликују јединствену перспективу озвереног света.

У књизи *Оближња божанства* та заједничка прича је пронађена у истраживању митског мишљења у модерним формама живота. Интересовале су ме приче јако дугог трајања које су у једва измењеном облику доспеле и до нашег времена, свеједно што то неисторични субјект модерних времена углавном не примећује. Покушао сам да пратим те приче дугог трајања у оба смера: њихово присуство у најсавременијим искушењима и дилемама, али и питање да ли се изрази данашњег дана могу изразити у контрапункту или можда сагласју са језиком мита, хронике или историје.

Отуда је глас хронике један од најснажнијих гласова књиге *Оближња божанства*. И у томе ова књига наставља истраживања започета у песамама из *Архијелага* и *Елементиа*. Настојао сам да песме у овим књигама буду заокружене приче о једном тренутку људског искуства испод чијих ће слојева оживети и проговорити и неки други тренуци и нека друга искуства.

А када сам склапао књиге, настојао сам да их компонујем по целинама које ће бити поглавља те једне, заједничке приче. Јутро је свакако прва прича сваког нашег дана. У *Архијелагу*, *Елементима* и *Оближњим божанствима* покушавао сам да пратим тај распон од јутра до вечери, од светлости до сеновитости, од првих прича до нових увида, од мита до савремености, од првих гласова до последњих фотографија, од града до повратка у напуштене просторе некадашњег живота.

Избор који је пред читаоцима у сажетом облику прати поменуте распоне.

Постоји неколико тема које се, у различитим формама и различитим поводима, налазе у свим мојим књигама песама. Вода и светлост

јесу свакако међу најважнијим. Али ту су и видљивост, глас, сећање и град. Вода је почетак свега и енергија довољна за све. Светлост је откриће у коме се може сагледати сваки људски тренутак и оплеменити свако искуство.

Једна од тих тема јесте питање страха. Ми смо људи док имамо неке страхове. Без страхова бисмо потпуно подивљали и заборавили на своје снаге и на своје обавезе, али и на ближње и друге које би нам могли бити ближњи. И док имамо неке од страхова и док их савладавамо својим људским моћима, ми чинимо нека мала чуда у свакодневици, чак и у свакодневици која је испуњена историјом – од заиста историјских догађаја које ће памтити генерације, до догађаја који ће умрети у истом дану у коме су настали, али су, свеједно, потрошили наше време и наше снаге.

Данас нам, више од свега, недостају стајне тачке, а без њих је смисао тешко дохватан, ако је икако могућ. Опесивне теме јесу начин да се могуће стајне тачке призивају, преиспитују и наслућују у самој песми.

Једном када су написане, песме нас, заправо, остављају без избора, јер чекају час своје пуне егзистенције. И у томе не треба видети никакав фатализам: само могућност да се укупно властито искуство саобрази са искуством властитих стихова.

ТИХА ЗВЕРКО ПОДНЕВА

Успавани дане, јесења навико,
Потребо за људским гласом и додиром,
Тиха зверко поднева,
Тако разумна у својој сврси
И у увек гипком кораку,
Онемоћала звездо, твоје је прошло,
Књигу изузета из руку и очију,
Далеко од припремљене бележнице,
Све краћи дани, све дуже несанице,
Синкопо између два удаха
Проређеног ваздуха,
Успавани дане, јесења навико.
И тишино између два ноћна корака.

ЦРТЕЖ

Застрашујући мир јутарњег залива,
Лука насукана на напуштене бродове,

Сенка затечена у повлачењу,
Стопа остала иза путујућег бродоломника,
Или каквог бога из пригодног приморског мита,
Песак замешан знојем тела,
Енергијом подмуклих жлезда,
Сочиво одбачено у хитњи и брзоплетости,
Књига напуштена после осунчаног читања,
Отворена на страни на којој је
Полусан срушио могући свет,
Оно што су јуче биле новине,
А данас је папир старији до свога порекла,
Археолошка ископина изгубљеног времена,
Застрашујући мир јутарњег залива.

НИЗ ПАДИНУ

Када сам последњи пут
Пролазио тим путем,
Низ падину су се осипали
Боја земље и боја осекнуте поплаве.
Земља је нестајала под предметима
Одбаченим из аутомобила
Чије је кретање једина гаранција
Да ће једном све доћи на своје место.
Пут се губио из вида,
И израњао после превоја
Као освојени плато извесности.
И понегде се указивала река,
Ако је то била иста река,
У којој су се сабирале све видљиве воде.
Али се није видела ниједна кућа.
Као да још није решено ко ће да их настањује.
Мада смо пролазили кроз крајеве
У којима се куће темељније руше него што се граде.
Нити се иједан човек
Помаљао дуж усамљеног пута.

ИЗНАД ВОДЕ

Осећао сам да тонемо.
Вода је продирала у темеље брода,

Вода, масна, црна вода,
Тешка као земља,
А ми смо напустили палубу
У неразрешеној свађи
И сишли у доњи свет,
Међу воду и муљ,
Замишљајући границе потпалубља
Као границе једног окончаног света.
И нико није хтео да подигне поглед,
Како би задржао главу изнад воде
И сагледао обресе острва,
Обећање далеког копна.
Осећао сам да тонемо.
Нешто јаче од воде зазивало нас је у воду.
Нешто старо као вода.

СКЛАДИШТЕ

Човек је складиште страхова.
Кућа пуна прошлих духова
Који ће се гласнути у данашњем дану
Или у неком другом, ништа мање
Стварном дану твог живота.
У угловима су сенке,
На прозорима тешки застори.
На први поглед, рекло би се
Да је завладао мир, скоро вечан.
Али ускоро ни из чега почињу
Да искрсавају тренуци мучног живота,
Никада заборављени призори,
Оно што је снажно потиснуто
И од тог потискивања још снажније
Враћено назад, као лопта из мора,
Као метална кугла
Из сломљеног тела зграде.

ЈЕДИНО ИСКУСТВО

Стрпљивост првих очева
Нестаје у јарости младих наследника,

Као плаха киша
У светлости летњег поднева.
А страшне приче
Казиване за разбистригу,
У дугим зимским ноћима,
Или обзнањене у прашњавом реду библиотека,
Постале су једино искуство
Нашег живота.
Ми смо оно
Што се није догодило другима.

ТАЛАС

Стојимо на таласу
Који се склапа.
Већ се склопио.
И то није ужас.
Само сазнање
Да смо на том таласу
Стајали и раније,
Мислећи о сигурности,
Пре него што се
Другачије распоредила вода.

ТРЕНУТАК

Можда је тренутак да се спусте заставе
И да узбуђени ратници очисте мачеве
Пре него што их напокон смире у корицама,
Као што су некада у цивилним данима
У загрљају смивали плач вољене жене,
А да будући путници осмотре мапе пловидбе
Која је окончана и оне што их још чека.
Пловидбе су као годишња доба.
Зима у пећини, међу зверима и свињама,
Пролеће с лепореким нимфама,
Лето на дебелом мору,
Јесен у обијању по расутим острвима.
Жртве ће бити поднете, видећемо које.
Можда је тренутак да се

На савету чују сви гласови, да
Проговоре и они који никада нису говорили,
Да заћути оружје које никада није ћутало.
А жртве ће се бројати до следећих ратова.
И раоници ће мешати трпку земљу
С понеком затуреном кости.
Жене се спремају да напусте историју,
А савршена оправдања напуштају велике битке.
Мужеви нису код пренасељених кућа,
А деца трагају за разлозима који ће их
Претворити у очеве породица.

ХРОНИКА

Све што је казано
Биће казано опет.
Понављаће се гнев,
И звецкаће оружје.
Градови ће трпети опсаде
И падати под њима,
Без гласа и без гласника.
И лутаће јунаци после ратова
Тражећи своју кућу,
Да би у њој нашли
Жену, можда верну,
Просце, свакако распојасане,
Заборављене укућане,
Међу њима и сина
Одраслог без упорности очевог погледа.
А очеви ће постати деца
Недостојних синова
И ожиљци ће се гледати
У сјају велике печурке,
У мраку угаслих звезда.
У папрати ће остати градови
Обележени царским печатима.
А цар ће, као и сваки
Породични човек,
Бити уморен од нестрпљивих напасника
Заједно са целом породицом.
И неко ће, опет, изрећи узвик

Над заливом,
У јутру без таласа,
Мада хронике не знају
Његово име и још нису
Виделе његов лик.

НИ БОГИЊА, НИ НИМФА, НИ КУПАЧИЦА

И кажеш да се смањило свет.
И да говоре они који су се
Посвађали с речима.
И да је сада све што никад није било.
И да су се недостојни људи
Умешали у достојне намере,
Довољне да се с њима проведу
Дани и године.
И да се сунце хлади, а земља греје.
И опстанак је постао обећање
У које верују слаби духови.
Вода је прокључала и кренула
Да се пресипа преко утврђених обала,
А из њених таласа није изронила
Ни богиња, ни нимфа, ни купачица.
И кажеш да се подиже звук,
Чинило се једва чујан,
Данас већ тутањ какав се није чуо
Откако је предахнула Велика сеоба.

ОПСЕДНУТИ ГРАД

Вергилије, IV буколика

„И биће наново послат под Троју велики Ахил”,
И биће наново пронађена Троја
На сваком месту на коме се
Велики Ахил претварао
У дете свога гнева,
У родитеља своје махнитости.
И биће поново сковано оружје,
Блеснуће свет на јутру штита,

Немо гвожђе проговориће на трговима,
И биће наново градови утврђени опсадом,
У опседнутим градовима мењаће се
Дан за ноћ, и дани за године,
Краљевства за покорност,
И биће поново срушени бедеми,
Да бисмо се, најзад, вратили кући,
Међу непознате укућане,
Да би се опет подигао опседнути град.

ОБЛИЖЊА БОЖАНСТВА

Оближња божанства више не знају приче
Уз које су се могли обавити
Дневни и годишњи послови,
Заједно с летином,
Сакупити преостале видљиве сенке,
Пронаћи извор све хладније воде,
Замесити хлеб и на хлеб,
Румен од узбуђења,
Ставити со искушана између прстију,
У шуми открити гнездо,
У реци пастрмку,
С месецом повезати плима,
Са стопалом осека,
А онда и жлезде с другим жлездама.
Оближња божанства више не знају приче.

У ДАНИМА КАТАСТРОФЕ

Преживели су само они што су о нужности говорили,
О потреби да се, једном за свагда, заврше важни послови,
Па да се онда, у стеченом спокоју, посветимо
Пријатељима, женама, занатима и мислима старих мајстора
Записаним у журби или у доколици, али свакако
У извесној неравнотежи са досуђеним временом.
Дочим је њихова публика, у данима катастрофе,
Одлазила, један по један, или у редовима,
Заморена од тешких, опипљивих речи,
Повијена под теретом предочених обавеза.

То је искуство које се не може научити,
Али се прима као позив на исповест,
Као опроштај од уснуле деце.

ТРАГОВИ

Када бих живео на Истоку,
Међу ветровима и одрешитим људима,
Тамо где повеље још нису запечаћене,
А предаси су кратки,
Непознат и без непознатих,
Путник без одморишта,
Гост који још није стигао,
У градовима основаним када и стране света,
Међу трговцима који проричу,
Међу пророцима који ћуте,
Одвојени од храмова,
У подножјима где пулсира земља
Као знак да се ту, једном, спојио свет,
Када бих живео на Истоку,
Загледао бих се у звезде,
На брегу на коме нема ватри.
Само трагова изгубљених гласника.

ПАПРАТ

О временима када је поезија
Била славна казивали су
Још само докони песници
На одморишту између два путовања.
Или у присенку великих светлости,
Док јењава гозба
За чију су угодност размењивали
Стихове о боговима и херојима,
О преступима и славним
На оба света.
Али иначе о томе се ћутало.
Као што се ћути и данас.
Осим када кап кише
Пронађе суву усну,
Негде у папрати.

СВЕДОЧАНСТВО

Један поуздан сведок,
Тадеуш Ружевић,
У старости у којој се
Памти само оно највредније,
Пише о мрачном очајању у које је потонуо
Када му је мајка једном,
Само једном,
Њему, петогодишњем истраживачу света,
Рекла да ће отићи
И да се никада неће вратити.
Не знам да ли се више
Може веровати сведочењима.
Узмимо мој случај.
Моја мајка ниједном,
Нити само једном,
Није рекла да ће отићи
И да се никада неће вратити.
Али је отишла.
И никада се више није вратила.
О томе не сведочим ја.
Њен одлазећи поглед је сведочанство.

ПОСЛЕДЊА ФОТОГРАФИЈА СА ОЦЕМ

Нисам сачувао
Последњу фотографију са оцем.
Седели смо у очевом аутомобилу,
И ја сам ћутао,
Он је говорио тешко дишући,
У борби за ваздух.
Од фотографије је остала
Само трака светла,
Иако ми је она важнија
Од сачуваних фотографија.
Али се сећам
Да сам гледао право напред,
Широм отворених очију,
Као да сам видео
Оно што долази.

Оно што је већ дошло
И сместило се између нас,
У светложутом очевом аутомобилу.